

372785

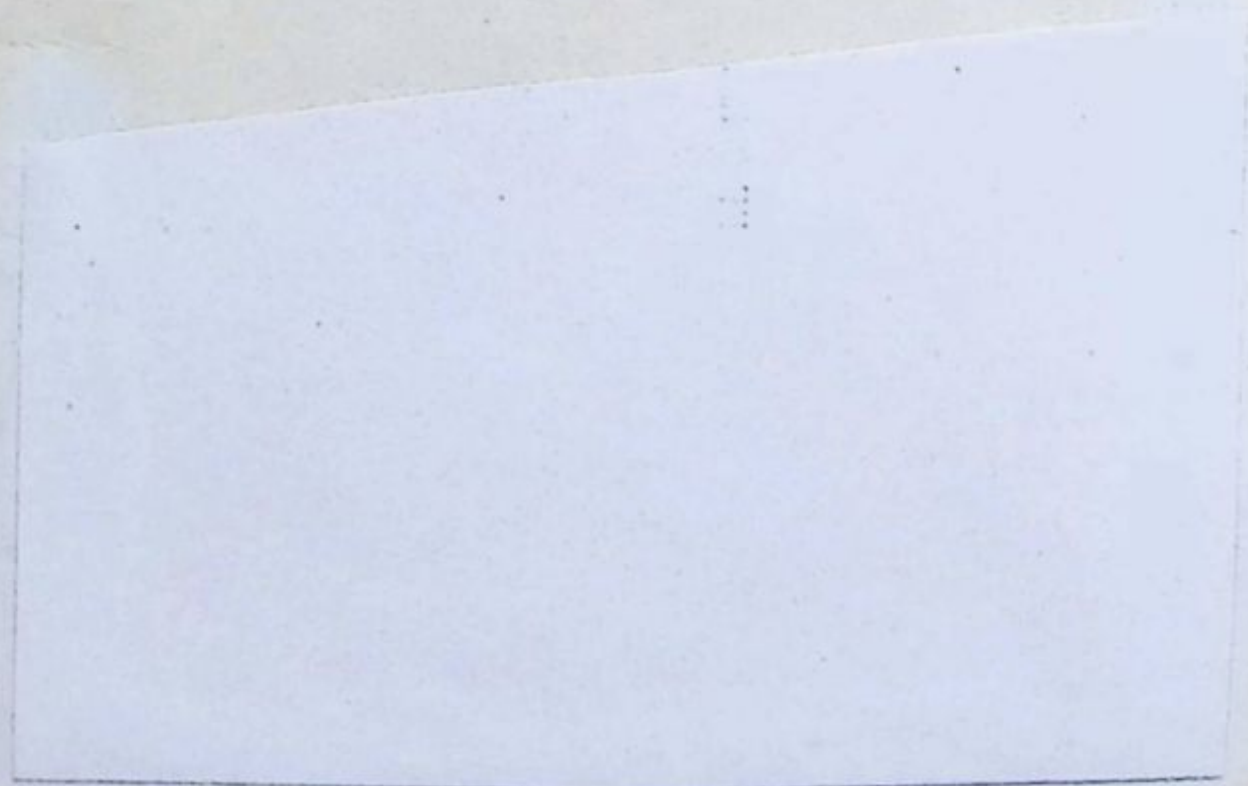
В. І. ШПОРТЮК

ПО ФРАНКІВСЬКИХ МІСЦЯХ

„Радянська школа“
Київ — 1957

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УРСР

РЕСПУБЛІКАНСЬКА ДИТЯЧА ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТСЬКА
СТАНЦІЯ

В. І. ШПОРТЮК

ПО ФРАНКІВСЬКИХ МІСЦЯХ

(На допомогу керівникам екскурсій і походів)

Державне
учбово-педагогічне видавництво
«Радянська школа»
Київ — 1957

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кабинет франкознавства
№ 9 на Ів. Франка,
БІБЛІОТЕКА ~~№ 417~~
Інституту
франкознавства **372785**

УНІВЕРСИТЕТ
БІБЛІОТЕКА
ІДУ
Ів. Франка

ВСТУП

27 серпня 1956 року минуло 100 років з дня народження класика української літератури і видатного діяча визвольного руху, великого сина українського народу Івана Яковича Франка (1856—1916).

Іван Франко — поет і прозаїк, драматург і критик, літературознавець і публіцист, історик і економіст, мистецтвознавець, фольклорист і етнограф. Він все своє життя служив народові, був пристрасним борцем проти буржуазного націоналізму і реакції.

Іван Франко відомий як перекладач на українську мову багатьох творів видатних світових письменників: російських, німецьких, англійських, французьких, польських та інших.

Всесвітня Рада Миру прийняла рішення відзначити ювілей Івана Франка в усіх куточках земної кулі. Протягом року в прогресивних газетах і журналах багатьох країн друкувалися статті і нариси про Івана Франка.

В Радянському Союзі був створений ювілейний Комітет по відзначенню сторіччя з дня народження письменника, вийшли з друку монографії і дослідження, присвячені висвітленню життя і творчості Івана Франка.

Народи світу широко відзначили сторіччя з дня народження великого Каменяра.

Великий друг російського народу Іван Франко багато зробив у справі зміцнення дружби між великим російським та українським народами. Він популяризував творчість передових російських письменників, друкував їх у перекладі на українську мову в українських журналах та газетах.

За свою 42-літню літературну і громадсько-політичну діяльність (1874—1916) Іван Франко написав понад 5 тисяч художніх творів, статей, наукових досліджень і перекладів. Його ім'я широко відоме серед народів Радянського Союзу. Твори Івана Франка видаються великими

тиражами в усіх братніх республіках. За даними Всесоюзної книжкової палати з 1918 р. по 1 жовтня 1955 р. в нашій країні вийшло 526 видань творів Ів. Франка загальним тиражем 9 мільйонів 581 тисяча примірників¹.

Вся літературна і громадсько-політична діяльність Івана Франка проходила в Галичині (сучасна Львівська, Станіславська, Дрогобицька і Тернопільська області УРСР), яка з 1772 по 1916 р. була під владою Австрії.

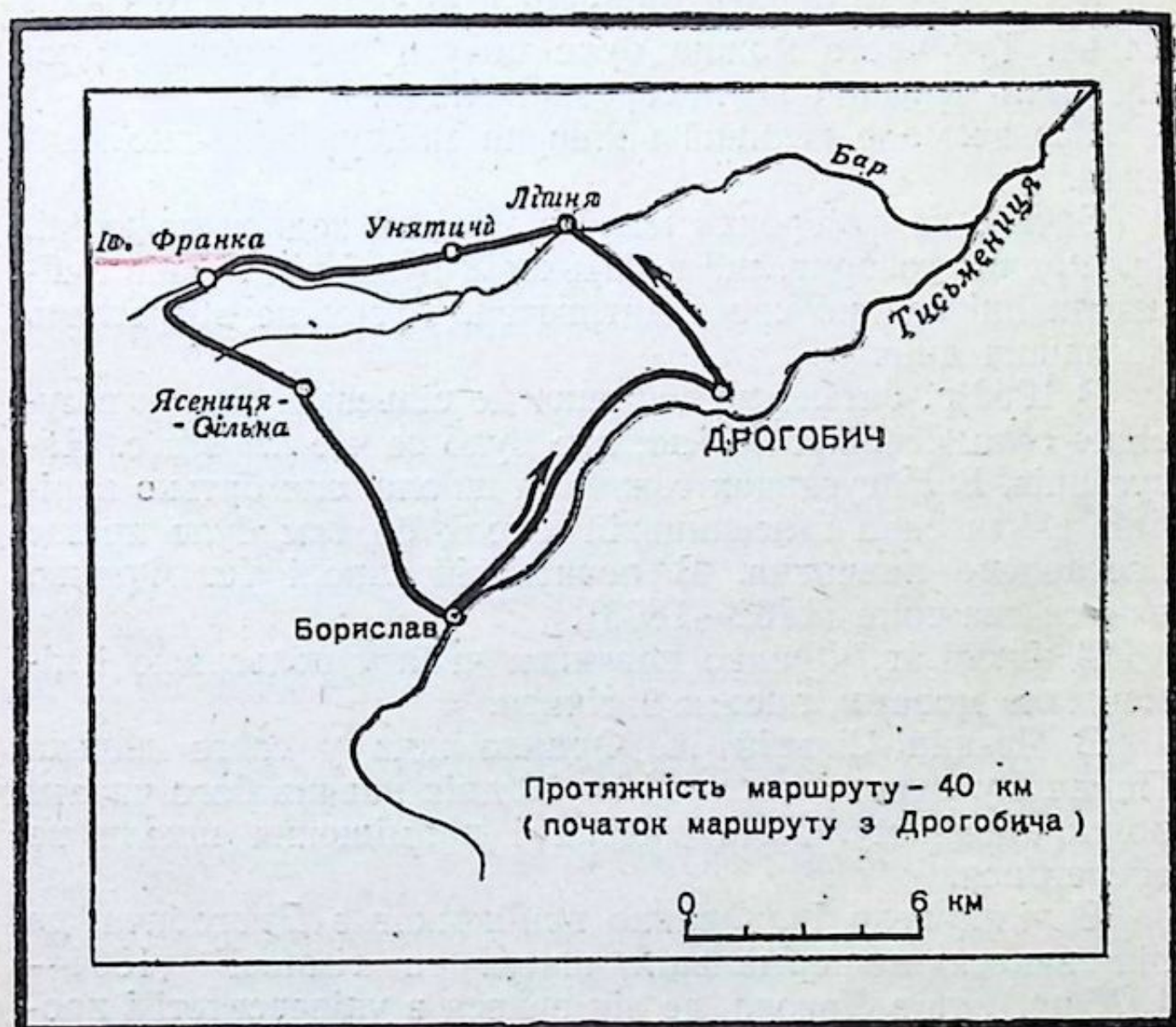
Ця робота має на меті допомогти юним туристам-краєзнавцям, учителям та піонервожатим в організації екскурсій та походів по місцях життя і діяльності геніального українського письменника, революційного демократа Івана Яковича Франка. Вона не дає вичерпного і глибокого висвітлення всіх питань з життя і творчості Івана Яковича Франка, а ознайомлює з окремими місцями, де жив і творив великий Каменяр.

Маршрути походів по місцях перебування Івана Франка на Станіславщині (див. стор. 43) розроблені П. М. Снісаренком.

¹ І. З. Бойко, Иван Яковлевич Франко. Памятка читателю, М., 1956, стор. 45.

СЕЛО ІВАНА ФРАНКА — ЯСЕНИЦЯ-СІЛЬНА

Село Івана Франка (кол. Нагуевичі), Підбузького району, Дрогобицької області, міститься за 16 кілометрів від Дрогобича. З Дрогобича до села Івана Франка можна пройти через Лішню й Унятичі (див. карту).

В цьому селі, власне, в тій частині села, яка мала назву Гора, 27 серпня 1856 р. в родині сільського коваля народився Іван Якович Франко.

Батько Ів. Франка — Яків Іванович Франко, або Яць Коваль з Гори, як його називали селяни навколишніх сіл, користувався великою пошаною в своєму і в сусідніх селах.

Пізніше в оповіданнях Ів. Франко з великою теплотою згадував про кузню батька й описав ті враження, які в нього залишилися від оповідань та розмов, які він там чув.

В оповіданні «Злісний Сидір» Ів. Франко писав:

«Мій небіжчик тато був коваль і славивсь на всю околицю не тільки хорошою та тривкою роботою свого ремесла, але й своєю живою, гостинною та людяною вдачею. Кузня мого тата, що стояла саме насеред нашої невеличкої Слободи, на досить високім, плоскім сугорбі, віддалік від села, була, так сказати, місцем збору, нарад та приязної балаканки для всіх сусідів»¹.

Отже, від селян Ів. Франко завжди чув про злиденне життя, трагічну смерть ріпників в ямах і закопах Борислава. Тут часто можна було почути про кривду, якої зазнають трудящі від цісарської влади.

Все це мало великий вплив на майбутнього письменника.

Батько не забороняв малому Івасеві ходити до кузні. Ів. Франко говорив, що в батьковій кузні він провів найщасливіші години свого дитинства. Кузня не збереглась до наших днів.

В 1862 р. батько віддав сина до сільської школи в сусіднє село Ясениця-Сільна, яке було за 4,5 км від с. Нагуєвичів. В Нагуєвичах теж була школа, але батько вирішив вчити сина в ясеницькій школі, бо там було краще поставлено навчання. В початковій школі Ів. Франко вчився два роки (1862—1863).

В школі Ів. Франко навчився читати польською і німецькою мовами, писати й лічити.

В Ясениці-Сільній Ів. Франко жив у свого дядька Павла Кульчицького, який за 10 днів навчив його читати по-українському. Хата дядька і приміщення школи не збереглися.

В рідне село Ів. Франко приїжджав з Дрогобича, де він вчився в нормальній школі та гімназії (1864—1875 рр.), та з Львова, де він вчився в університеті і прожив майже все життя.

¹ Іван Франко, Твори в двадцяти томах, т. IV, К., стор. 463. (Далі посилаємось тільки на це видання).

Так, у липні 1879 р. і пізніше Ів. Франко приїжджав в рідне село на канікули з Львова.

Тут він, на основі праць Мілля, Чернишевського і Маркса, склав невеликий елементарний підручник суспільної економії, який пізніше переробив і надрукував під назвою «Про гроші і скарби».

В Нагуєвичах Ів. Франко писав повість «Борислав сміється».

В першій половині червня 1880 р. під конвоем поліції Ів. Франка по етапу відправлено з Коломийської в'язниці до Нагуєвичів.

Восени 1880 р. Ів. Франко знову виїжджає з Нагуєвичів до Львова.

Весною 1881 р. нестатки змушують письменника ще раз повернутися до Нагуєвичів. Жив у Нагуєвичах Ів. Франко під наглядом поліції.

В цей час він працював в полі разом з селянами і писав такі твори, як «Борислав сміється» і «Захар Беркут». Повість «Захар Беркут» в 1883 р. дістала премію і була надрукована спочатку в журналі «Зоря», а пізніше вийшла окремою книгою.

Живучи в Нагуєвичах, Ів. Франко друкував у журналі «Світ» повість «Борислав сміється», працював над перекладом трагедії «Фауст» Гете, писав статті для журналу «Світ» і кореспонденції для львівського журналу «Зоря».

В цей час він надрукував розвідку про творчість Т. Г. Шевченка («Причинки до оцінення поезії Тараса Шевченка», яка складалася з двох розділів: «Гайдамаки» і «Темне царство»). У Нагуєвичах Ів. Франко переклав вірш М. Некрасова «В селі» і розділ з поеми «Русские женщины» — «Княгиня Трубецька». В цей же час він переклав і видав поему М. Гоголя «Мертві душі, або мандрівки Чичикова», надрукував рецензію на «Хуторну поезію» П. Куліша, в якій критикував націоналістичні твердження Куліша про характер визвольної війни 1648—1654 рр. і про роль Богдана Хмельницького в боротьбі проти польської шляхти.

Перебуваючи в Нагуєвичах з 1880 по 1882 р., а пізніше в різних місцях Галичини, Ів. Франко зібрав дуже багато фольклорного матеріалу, який використав у три томній праці «Галицько-руські приповідки», що почали друкуватися з 1901 р. у виданнях наукового товариства ім. Шевченка.

В січні 1883 р. Ів. Франко на деякий час приїжджає до Львова, а звідти їде в с. Вікно (Гримайлівський район, Тернопільської області), де працює над вивченням архівних матеріалів. Але вже в травні цього ж року повертається в Нагуєвичі.

На підставі зібраних статистичних даних, а також книг і праць з історії Галичини Ів. Франко написав реферат про тяжке політичне й економічне становище трудящих Галичини.

Цей реферат Василь Нагірний прочитав на Всенародному вічі у Львові.

* *
*

За роки Радянської влади в селі відкрито середню школу, в якій навчається 420 дітей колгоспників. У школі працює не один вчитель, як це було в початковій школі часів Ів. Франка, а 26 учителів. Крім того, в 1956 р. почалось будівництво нової середньої школи. В селі є сільська бібліотека й колгоспний клуб, де ведеться культурно-освітня робота, влаштовуються вечори, на яких земляки Ів. Франка часто читають його твори.

В 1948 р. селяни села Нагуєвичів об'єдналися в колгосп імені Ів. Франка.

Тільки за роки Радянської влади було по-справжньому увічнено пам'ять визначного діяча української культури в с. Нагуєвичах. В 1951 р. село Нагуєвичі перейменовано в с. Івана Франка. На місці хати, де жив письменник, було встановлено гранітну плиту, на мармуровій дошці якої написано: «На цьому місці стояла хата, в якій 27 серпня 1856 року народився видатний український письменник-революціонер Іван Якович Франко»¹. В сторіччя з дня народження Івана Яковича Франка тут відкрито арку, на внутрішній стороні якої написано: «На цьому місці стояла хата, в якій народився великий український письменник І. Я. Франко».

Садибу, де стояла хата і кузня батька Ів. Франка, огорожено.

Під час екскурсії до с. Нагуєвичів слід побувати біля могутнього дуба. Під цим дубом Ів. Франко любив відпо-

¹ Тепер цієї плити немає.

чивати. Про це свідчить встановлена там меморіальна дошка. Звідси треба піти в центр села й оглянути встановлений в 1950 р. пам'ятник-погруддя письменника.

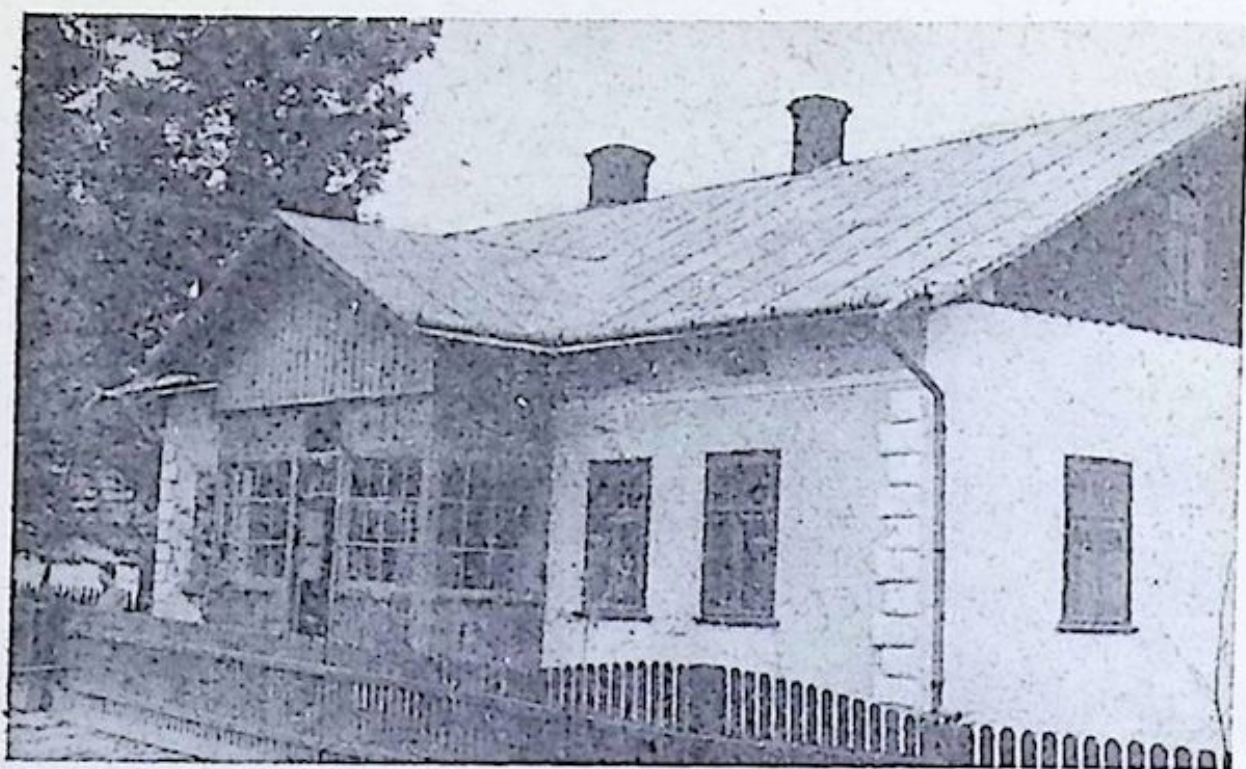
Село Івана Франка. Пам'ятник Івану Франку.

Далі необхідно зайти до літературно-меморіального музею Ів. Франка. Музей відкрито в 1946 р. в хаті племінника Ів. Франка. З 1951 р. він знаходиться в окремому будинку. В 1956 р. музей поповнився новими експонатами, на яких можна глибоко ознайомитися з життям і творчістю Ів. Франка.

В селі юні туристи зможуть зустрітися з людьми, які особисто знали Івана Франка.

На час літніх шкільних канікул в 1956 р. Дрогобицька обласна дитяча екскурсійно-туристська станція відкрила в с. Івана Франка дитячу екскурсійно-туристську базу.

В 100-річчя з дня народження великого Каменяра тут відбувся зліт юних мандрівників-краєзнавців Дрогобич-

Село Івана Франка. Літературно-меморіальний музей Івана Франка.

чини. На зліт були запрошені учні з Києва, Ленінграда і інших місць. З спогадами про Ів. Франка виступили жителі села, які з ним зустрічалися.

ДРОГОБИЧ—БОРИСЛАВ

З Дрогобичем зв'язані роки навчання Ів. Франка в школі й гімназії.

З села Івана Франка до Дрогобича (див. карту, стор. 7) можна пройти ще й через Ясеницю-Сільну й Борислав (24 км).

В 1864—1867 рр. Ів. Франко вчився в Дрогобицькій так званій «нормальній школі». Школа містилась у будинку, який зберігся до наших днів (вул. Васильєва, № 2).

Ів. Франко так розповідав про цей період: «По двох роках батько віддав мене до Дрогобича, до т. зв. німе-

цької або нормальної школи у василіян¹, до другого класу, де я, по-мужицьки вбраний, боязливий, несмілий та часто немитий хлопець, цілий курс бувши посміховищем у класі і перетерпівши досить від деяких нелюдських

Дрогобич. Початкова школа, в якій навчався Іван Франко.

учителів (гл. «Schönschreiben»²), при кінці першого курсу, на превелике диво цілого класу і своє власне, одержав першу локацію»³.

¹ Католицький чернечий орден.

² Краснопис, каліграфія.

³ Іван Франко, Твори, т. I, стор. 11—12.

На екзамені присутній був батько Ів. Франка, який голосно заплакав, почувши, що його сина викликали першого для одержання нагороди. Через два місяці батько помер, залишивши господарство в боргах, молоду дружину і четверо дітей.

Згодом мати вийшла заміж. Ів. Франко з великою теплотою говорив про свого вітчима, який допоміг йому закінчити в Дрогобичі нормальну школу й гімназію.

Жив Ів. Франко протягом трирічного навчання в нормальній школі у родички його батьків міщанки Кошицької; яка мала будинок і столярну майстерню в Дрогобичі. Спогади про цей період Ів. Франко написав улітку 1902 р. під заголовком «У столярні (Із моїх споминів)».

Про «методи» навчання в нормальній школі Ів. Франко написав в оповіданні «Отець гуморист». В оповіданні розповідається про вчителя, жертвою якого став шкільний товариш Ів. Франка Волянський, що «знав напам'ять невичерпну силу казок і вмів оповідати їх так складно, так гарно та плавно», що Франко «при його оповіданнях сидів, мов зачарований». Але цей «педагог» так висік Волянського товстою суковатою палицею, що він захворів на запалення мозку і через тиждень помер.

В школі Ів. Франко почав записувати усну народну творчість. Багато народних пісень він записав від своєї матері, а також у Дрогобичі від ремісників. Зібрані ним понад 800 пісень і коломийок (в більшості коломийки) були записані дрібним почерком у два товстих зошити.

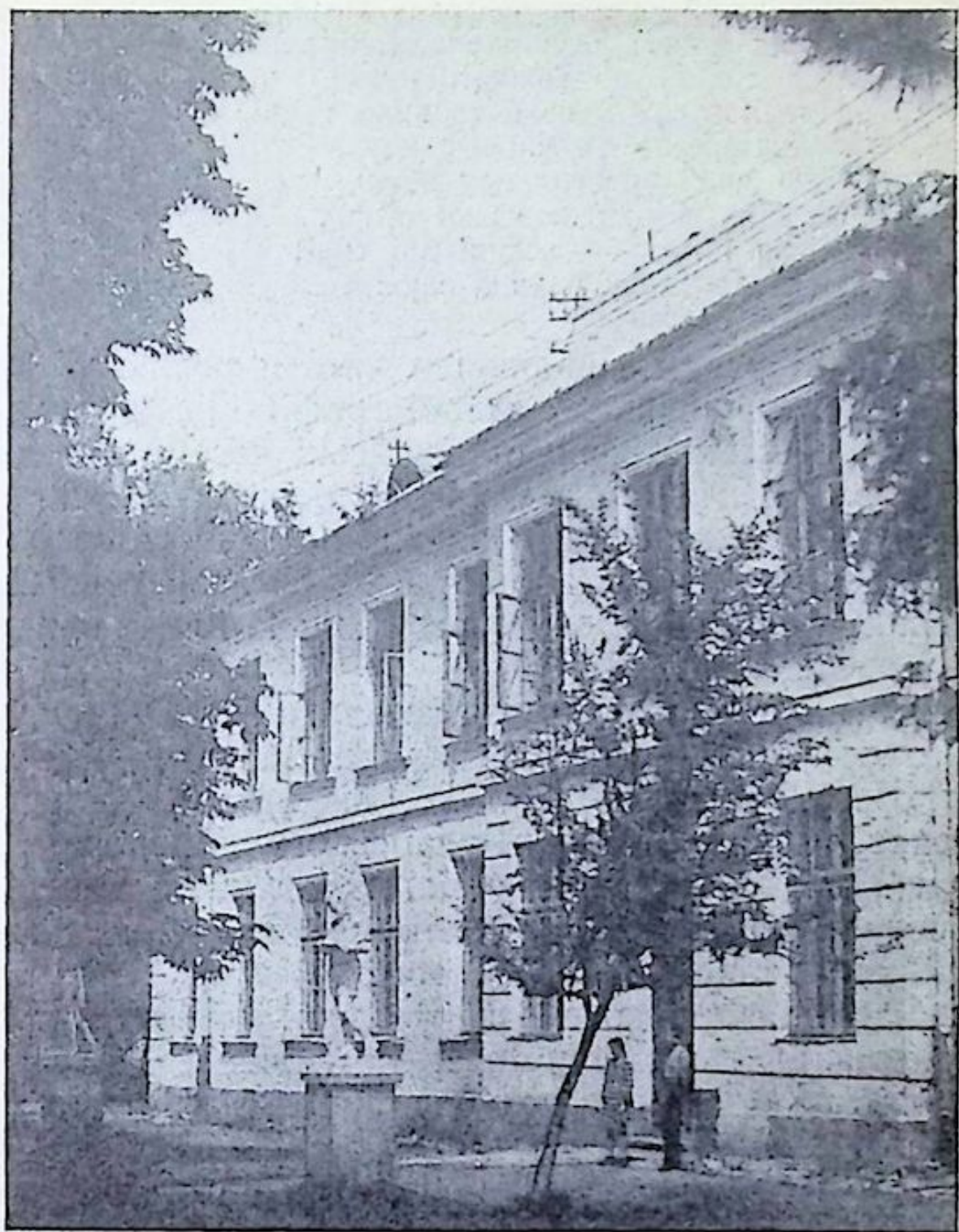
Ів. Франко протягом восьми років (з 1868 до 1875) учився в Дрогобицькій гімназії. Тепер у цьому приміщенні (вул. Міцкевича, 30) міститься середня школа № 4 ім. Івана Франка.

В гімназії Ів. Франко вперше читав «Кобзар» Шевченка (львівське видання), якого «...вивчив майже всього напам'ять (а пам'ять у мене була така, що лекцію історії, котру вчитель цілу годину говорив, я міг опісля продиктувати товаришам майже слово в слово!)».¹

Ів. Франко так згадував про ці роки: «В гімназії повторилось зо мною те саме, що у василіян. Зразу ніхто мене не знав, і весь перший курс я сидів у «ослячій лавці» в самім куті та пальцями довбав діри в стіні — і раптом дістав другу локацію, і так ішов через цілу гімназію

¹ Іван Франко, Твори, т. I, стор. 13.

другим, третім або першим... Коли я був у шостім класі¹, вмерла моя мати, і вітчим оженився другий раз, так що ми дістали вітчима й мачуху замість родителів»².

Дрогобич. Середня школа № 4 ім. Івана Франка.

Від матері Ів. Франко записав і вивчив напам'ять багато пісень, а також весільний цикл, перейняв невгасиму любов до народної пісні. 14 липня 1883 р. він написав автобіографічний вірш під заголовком «Пісня і праця».

¹ Насправді Ів. Франко був у п'ятому класі.

² І в а н Ф р а н к о, Твори, т. I, стор. 12.

...Тямлю як нині: малим ще хлопчиною
 В мамині пісні заслухувавсь я:
 Пісні ті стали красою єдиною
 Бідного мого, тяжкого життя.
 ...Ох, і не раз тая пісня сумненька
 В хвилях великих невгодин життя
 Тихий привіт мені слала, мов ненька,
 Сил додала до важкого пуття.
 ...Праця ввела мене в тайники темні,
 Відки пісень б'є чарівна нора,
 Нею дива прояснилися землі,
 Загадка нїжди людської стара.
 Пісня і праця — великі дві сили!
 Їм я до скону бажаю служити...¹

В гімназії учням забороняли читати російські твори. Про це в «Причинках до автобіографії» Ів. Франко писав: «На російські твори та російські часописи тодішня шкільна влада гляділа з великим підозрінням. За одну одержану з пошти посилку кількох номерів «Московских ведомостей» прогнано з дрогобицької гімназії учня Осипа Маркова, якому таким способом шкільна влада звихнула кар'єру на ціле життя»².

В гімназії Ів. Франко дуже багато читав. Він прочитав кращі твори в бібліотеці гімназії, з захопленням читав також Шекспіра, Шіллера, Гете, Ежена Сю, Міцкевича, Шевченка, Марка Вовчка, Руданського, Мирного.

Слід відзначити, що Ів. Франко з п'ятого класу гімназії почав збирати власну бібліотеку, яка до закінчення гімназії складалася вже з 500 томів.

Книжки Ів. Франко спочатку одержував як нагороду від товаришів, яким допомагав у навчанні. Згодом він купував їх на стипендію, яку одержував з восьмого класу гімназії.

В нарисі «Гірчичне зерно» Ів. Франко згадував: «Ся бібліотека, в якій, крім різних класичних авторів, було зібрано немало й таких книжок, яких не було в гімназійній бібліотеці або яких годі було дістати з неї, зробилась центром невеличкої громадки учеників, яка, не маючи ані характеру, ані форми ніякого товариства й ніякої організації, від часу до часу сходилася на читання та на розмову. Ми читали наголос поезії та драми, дебатували про порушені там думки — звичайно десь на віль-

¹ І в а н Ф р а н к о, Твори, т. X, стор. 57—58.

² «Неділя». Літературно-науковий тижневик, 1912, ч. 9, стор. 3.

нім місці за містом — і кінчили вечір співом, що лунав широко понад сонним Дрогобичем. Другим подібним центром був співацький хор...»¹.

У гімназії Ів. Франко починає писати. Виїжджаючи з Дрогобича, він віз з собою кілька зошитів із своїми віршами, драмами, віршованими оповіданнями й перекладами.

Першим друкованим твором Ів. Франка була поезія «Народна пісня», вміщена в журналі «Друг», № 3 за 1874 р. У наступних номерах друкувалися вірші «Моя пісня», «Наперед» та ін. Вірші підписані псевдонімом Джеджалик.

Влітку, після закінчення 7 класу, Ів. Франко вперше не поїхав додому пасти худобу й допомагати в господарстві, а вирушив у мандрівку по Дрогобиччині й Стрийщині.

Залізницею він доїхав до Стрия, а звідти сільським трактом пішов за маршрутом: Верхнє Синьовиднє — Побук — Бубнище — Тисів — Церковна — Старий Мізунь — Шевченкове (колишнє Вельдіж) — Лолин. Ця мандрівка допомогла Ів. Франкові багато що побачити і почути.

Повернувшись з Лолина в Дрогобич, Ів. Франко пішов у протилежний бік, у гори, за маршрутом: Опака — Смільна — Тур'є — Волосянка.

26 липня 1875 р. Ів. Франко складає іспити на атестат зрілості в Дрогобицькій гімназії і в жовтні вступає до Львівського університету на філософський факультет.

Про те, яким був Дрогобич у роки навчання Ів. Франка, можна дізнатися з його спогадів «Гірчичне зерно», написаних у 1903 р.: «В часі моїх гімназіальних студій Дрогобич був містом, дуже багатим на негативні прикмети. Почислити, чого там не було — вийде дуже довгий реєстр. Не було ані одної порядної каварні, ані реставрації, ані одної публічної бібліотеки, ані одного освітнього товариства, ані одного зібрання чи то з політичною, чи з освітньою метою. Не було майже нічого того, що характеризує хоч наполовину європейське місто. Не було навіть води, крім домашньої соленої, якої посторонні люди не могли пити. Більшість вулиць без тротуарів та без освітлення, а широко розкинені передмістя, особливо Задвірне, Завізне та Війтівська Гора, були собі прості села

¹ І в а н Ф р а н к о, Твори, т. IV, стор. 242—243.

з солом'яними стріхами, огорожені плотами, з захованням зовсім сільського характеру. Залізницю з Дрогобича до Стрия побудовано, коли я був у сьомім гімназійнім; до того часу Дрогобич був собі «вільним королівським містом», вільним, неважаючи на свою нормальну школу та гімназію, від усього, що пахло цивілізацією та інтенсивнішим духовим життям»¹.

За час Радянської влади Дрогобич став визначним промисловим і культурним центром з озелененими і добре впорядкованими вулицями. В місті працюють педагогічний інститут імені Ів. Франка, кілька технікумів, обласний музично-драматичний театр, філармонія, кінотеатри, Палац піонерів, обласна дитяча екскурсійно-туристська станція, десятки бібліотек, зокрема обласна бібліотека. Історико-краєзнавчий музей, в якому є відділ, присвячений життю і творчому шляху Ів. Франка, допоможе екскурсантам всебічно ознайомитися з економікою і розвитком культури області.

В Дрогобичі треба оглянути місця, зв'язані з життям, літературною та громадсько-політичною діяльністю Ів. Франка.

Так, у будинку поряд з музично-драматичним театром (Театральна площа, 4) в 1902 р. Ів. Франко проводив мітинг робітників Дрогобича. В 1908 р. в будинку, на місці якого збудовано універмаг, на запрошення вчителів Дрогобицького повіту Ів. Франко читав свою поему «Мойсей». Читання поеми організували вчителі Дрогобиччини, щоб матеріально допомогти хворому в той час Ів. Франкові. На читанні було багато селян з Нагуєвичів.

З життям і діяльністю Ів. Франка зв'язане також м. Самбір, в якому в 1906 р. він читав доповідь перед молоддю, а пізніше (в теперішньому приміщенні клубу залізничників) він читав поему «Мойсей».

Організовує екскурсії по місту і на промислові підприємства Дрогобича обласна дитяча екскурсійно-туристська станція (вул. Міцкевича, 10). При станції працює постійно діюча екскурсійно-туристська база. Станція проводить екскурсії до Борислава (за 12 км від Дрогобича).

В Бориславі слід оглянути нафтопромисли, озокеритову² шахту і завод, на яких видобуток нафти й переробка

¹ Іван Франко, Твори, т. IV, стор. 240.

² Озокерит — гірський віск.

озокериту майже повністю механізовані. Порівнюючи умови праці робітників і технічне оснащення підприємств за часів Ів. Франка з тим, що ми маємо тепер, бачимо, як зросло технічне оснащення нафтопромислів і наскільки легшою стала праця робітників.

Сучасний Борислав став промисловим і культурним центром Західної України. В Бориславі працює багато культурних закладів, а саме: міський Палац культури нафтовиків, кілька бібліотек, 9 шкіл, педагогічне учили-

Загальний вигляд сучасного Борислава.

ще, медична школа, філіал Дрогобицького нафтового технікуму. В місті є сім лікарень і дві поліклініки; на кожному нафтопромислі — медичний пункт, бібліотека, червоний куток.

В Бориславі слід відвідати селище Івана Франка (кол. Баня), про яке розповідається в повісті «Борислав сміється».

Крім названих населених пунктів, Ів. Франко в різний час бував у багатьох інших селах Дрогобиччини.

ЛЬВІВ

У Львові (110 км від Дрогобича) Ів. Франко прожив сорок років. Тут пройшла майже вся його літературна і громадсько-політична діяльність.

За своє життя у Львові Ів. Франко змінив понад десять квартир; більшість будинків, в яких він жив, не збереглась.

З 1902 р. він оселився у власному будинку на вул. Понінського, 4 (тепер вул. Ів. Франка, 152). У цьому будинку міститься літературно-меморіальний музей Ів. Франка.

Вперше Ів. Франко прибув до Львова після закінчення Дрогобицької гімназії в жовтні 1875 р. і вступив до університету на філософський факультет.

Оселився Ів. Франко на Галицькій площі, 7 (тепер площа Возз'єднання) у студента університету Михайла Павлика¹, у так званій Бойківській кам'яниці. В цьому будинку він жив у 1875—1876 рр.

Львів. Старе приміщення університету, в якому навчався Іван Франко.

В університеті Ів. Франко вступає до студентського «Академического кружка» (названого так із звички називати студентів академіками), який видавав журнал «Друг». (З редакцією «Друга» він листувався, ще будучи в гімназії. Тут були надруковані його перші вірші).

Членом «Академического кружка» і редколегії журналу «Друг» був М. Павлик. В цьому журналі за 1875—

¹ Михайло Павлик (1853—1915) — західноукраїнський публіцист, письменник, близький друг Ів. Франка.

1876 рр. Ів. Франко друкує вірші і першу велику повість «Петрії і Довбушуки». В березні 1876 р. студентський драматичний гурток поставив неопубліковану на той час драму Ів. Франка «Три князі на один престол», яку він написав у Дрогобичі.

В цьому ж році виходить перша збірка віршів Ів. Франка «Баляды и рассказы». До збірки увійшли також переклади з О. Пушкіна («Шотландська пісня», «Русалка») і твори інших російських поетів. В цей час почав Ів. Франко писати оповідання («Галицькі образки»), в яких показав життя робітників і селян Галичини.

В цьому ж році Ів. Франко стає членом редакції журналу «Друг» (фактично її керівником), який відтоді став органом української демократичної молоді.

У Львові Ів. Франко знайомиться з творчістю Л. Толстого, Тургенева, Помяловського, Чернишевського, Герцена, Золя, Флобера, Шпільгагена та багатьох інших письменників.

З нового навчального року (1876) Ів. Франко живе на площі Бенедиктинів, 1 (тепер площа Вічова).

В цей час Ів. Франко переклав і надрукував першу частину повісті М. Чернишевського «Что делать?» під назвою: «Що діяти? (з оповідань про нових людей)». В журналі «Правда» надрукував переклад з М. Г. Помяловського «Бурса і бурсаки», в журналі «Друг» — переклади оповідань Салтикова-Щедріна з серії «Невинные рассказы».

На початку 1877 р. Ів. Франко друкує в журналі «Друг» свої перші бориславські оповідання — «Борислав. Картини з життя підгірського народу».

В червні 1877 р. всі члени редакції «Друга», і серед них Ів. Франко, були арештовані. Ів. Франка заарештовано на його квартирі на площі Бенедиктинів, 1.

При арешті у нього забрали «Капітал» К. Маркса, «Былое и думы» О. Герцена, «Что делать?» Чернишевського та багато інших книг — всього 184 назви.

Про цей арешт Ів. Франко писав: «Безтолковий процес, котрий упав на мене, як серед вулиці цегла на голову, і котрий скінчився моїм засудженням, хоч у мене не було за душею й тіні того гріха, який мені закидували (ані тайних товариств, ані соціалізму; я був соціалістом по симпатії, як мужик, але далекий був від розуміння,

що таке соціалізм науковий), — був для мене страшною і тяжкою пробою. Дев'ять місяців, пробутих в тюрмі, були для мене тортурою»¹.

Ів. Франка засудили на шість тижнів суворого арешту, а просидів він до слідства майже вісім місяців.

В'язниця, в якій він сидів, була у дворі будинку № 1 (зараз вул. Ватутіна).

5 березня 1878 р. він вийшов з в'язниці. До нього з презирством поставились українські націоналісти, що виключили його з ряду громадських організацій. Частково про це він пише в оповіданні «Моя стріча з Олексою».

З березня 1878 р. до осені 1879 р. Ів. Франко з М. Павликом живуть у будинку № 4 по вул. Кляйнівській (тепер вул. Каменярів).

У цьому будинку містились редакція літературно-наукового журналу «Громадський друг», який Ів. Франко видавав разом з М. Павликом, і редакція «Дрібної бібліотеки». В «Дрібній бібліотеці» Ів. Франко планував видати ряд оригінальних і перекладних праць з різних галузей знань. Тут же передбачалося друкувати оригінальні і перекладні художні твори. В цій бібліотеці він мав друкувати свій переклад 24-го розділу «Капіталу» Маркса і уривки з «Анти-Дюрінга» Енгельса про розвиток соціалізму від утопії до науки.

Програму «Громадського друга» визначив вірш «Товаришам із тюрми», що був вміщений на першій сторінці.

В журналах друкувалась повість «Boa constrictor», а в журналі «Дзвін» (змінена назва «Громадського друга») — вірш «Каменярі», написаний в квартирі на Кляйнівській вулиці.

В цей час Ів. Франко написав і видав польською мовою на кошти львівських робітників брошуру «Катехізис економічного соціалізму», в якій популяризував окремі положення з праць Маркса і Енгельса. Він брав участь у львівському «Робітничому комітеті», читав лекції з політекономії в робітничих гуртках самоосвіти і переклав на українську мову окремі розділи з книги Ф. Енгельса «Анти-Дюрінг».

З осені 1879 р. до 1 березня 1880 р. Ів. Франко жив

¹ І в а н Ф р а н к о, Твори, т. I, стор. 15.

на вул. Галицькій, 6, з студентами юридичного факультету університету.

В цей час він редагував першу робітничу газету в Галичині на польській мові — «Праця». В ній він надрукував ряд статей («Що нас об'єднує й що нас роз'єднує?», «Чого ми хочемо?» та ін.).

Редакція «Праці» містилася в будинку на Личаківському передмісті, тепер вул. Леніна, 61.

У зв'язку з матеріальними нестатками в березні 1880 р. Ів. Франко змушений був виїхати в с. Нижній Березів, Коломийського повіту, але по дорозі був арештований в Яблуневі і відправлений до Коломийської в'язниці.

З Коломиї по етапу під конвоем його відправили до Нагуєвичів, де він жив у вітчима з весни 1881 р. до січня 1883 р.

До Львова Ів. Франко повертається в січні 1883 р.

Згодом Ів. Франко організовує «Етнографічно-статистичний кружок», який мав на меті ознайомити його членів (близько 100 чол.) з етнографією. Гурток розгорнув велику роботу по збиранню народної творчості.

Жив Ів. Франко в 1883—1884 рр. деякий час у редактора «Праці» Данилюка, а пізніше в архітектора Василя Нагірного на вул. Ліндого, 3 (тепер вул. Руднева). Зараз цей будинок перебудовано.

В 1884 р. Ів. Франко брав участь у розробці маршруту першої подорожі українсько-руської молоді.

В вірші «Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 р.»¹ він описав маршрут, який проходить по мальовничих місцевостях: Дрогобич—Східниця—Урич—Корчин—Розгірче—Бубнище — Болехів—Калуш—Станіслав—Коломия — Ділятин—Дора — Микуличин—Майдан—Чорногора²—Жаб'є—Устеріки—Вижниця. Ів. Франко очолював цей похід до Калуша включно.

В 1885—1886 рр. Ів. Франко жив на вул. Големб'я, 9 (тепер вул. Верхратського).

Протягом 1885—1886 рр. Ів. Франко був два рази в Києві. Весною 1886 р. він приїжджає до Києва і одружується з Ольгою Федорівною Хорунжинською. Оселилося молоде подружжя у Львові на вул. Зибликівича, 10

¹ Див. Іван Франко, Твори, т. XI, стор. 408—419.

² Найвище пасмо Карпат з вершиною Говерла (2058 м).

(тепер вул. Ів. Франка). На цій квартирі Ів. Франко жив у 1886—1895 рр. Будинок не зберігся. З 1887 р. на протязі десяти років (1887—1897) Ів. Франко працював у редакції польської газети «Кур'єр Львовський» («Kurier Lwowski»).

Редакція газети містилась на розі вул. Стефаника і Чайковського. В газеті Ів. Франко друкував багато заміток, статей, рецензій на економічні, політичні і літературні теми.

В 1887 р. виходить друга збірка поезій Ів. Франка — «З вершин і низин».

В липні 1888 р. на черговому засіданні «Кружка слов'янського» Ів. Франко прочитав доповідь: «Про літературу російську в ХІХ віці», в якій розкрив зміст прогресивної російської літератури, показав її в зв'язку з російським визвольним рухом.

Влітку 1889 р. Ів. Франка втретє заарештовують разом з групою київських студентів, що приїхали на екскурсію до Галичини. Їх обвинувачували в пропаганді ідей визволення Галичини з-під влади Австрії і приєднання її до Росії.

У в'язниці письменник просидів 2,5 місяця. Після закінчення слідства 20 жовтня його випустили. У в'язниці він написав ряд поем: «Сурка», «У цадика», «З любові», цикл «Тюремні сонети», а також оповідання «До світла».

В червні цього року Ів. Франко зустрівся з М. М. Коцюбинським, який приїхав до Львова, щоб ознайомитися з культурним життям Галичини. Після цього вони ще зустрічалися і довго листувалися.

В 1890 р. Ів. Франко брав участь у заснуванні «Українсько-руської радикальної партії», яка захищала інтереси трудящих.

В цьому ж році Ів. Франко разом з М. Павликом почали видавати політичну і літературно-наукову газету «Народ». Газета користувалась великою популярністю. Редакція газети містилась на вулиці Зибликевича, 10.

В кінці 1890 р. Ів. Франко написав докторську дисертацію про Івана Вишенського і зробив спробу захищати її у Львівському університеті, але йому відмовили на тій підставі, що він не прослухав лекцій за восьмий семестр, отже, не мав диплома про вищу освіту.

Прослухати курс восьмого семестру у Львівському університеті йому не дозволили. Цей курс він слухає про-

тягом 1890/91 навчального року в Чернівецькому університеті.

В 1890 р. виходить збірка оповідань «В поті чола. Образи з життя робочого люду». До книги додана «Автобіографія» Ів. Франка.

Збіркою «В поті чола» зацікавився відомий російський революціонер В. Д. Бонч-Бруєвич. Він переклав на російську мову 16 оповідань з цієї збірки, але друкувати їх не дозволила царська цензура.

В. Д. Бонч-Бруєвич, крім того, переклав «Автобіографію» Ів. Франка. Цей біографічний нарис він послав до радикальної російської газети «Вятский край», але цензура нарису не пропустила. Редактор газети повернув гранки, залиті червоним чорнилом цензора. В. Д. Бонч-Бруєвич переслав їх Ів. Франкові, який йому писав, що з цього бачить, яке ненависне його ім'я царським опричникам.

В. Д. Бонч-Бруєвич довгий час листувався з Ів. Франком, а починаючи з виходу першого номера ленінської газети «Искра» (1900 р.), номер за номером надсилав її Ів. Франкові. Надсилав також найголовніші видання соціал-демократії, зокрема твори В. І. Леніна «Що робити?» і «Крок вперед — два кроки назад»¹.

Восени Ів. Франко закінчив драму «Украдене щастя» і подав її на конкурс крайової управи Галицького сейму. За драму в 1893 р. одержав премію в 200 гульденів.

Драма вперше була поставлена у Львові 16 вересня 1893 р. і мала великий успіх.

21 січня 1893 року Ів. Франко вдруге прибув до Відня. В цей час він складає докторський екзамен і працює над докторською дисертацією. В травні він закінчив дисертацію і подав її до Віденського університету. 28 червня 1893 р. Ів. Франкові присуджено вчене звання доктора філософії.

Дисертацію Ів. Франка високо оцінив відомий вчений філолог-славіст проф. В. Ягич.

В 1894—1897 рр. Ів. Франко видає свій журнал «Житє і слово». В журналі надрукував цикл віршів «З подорожних заміток», повість «Основи суспільності», драми «Кам'яна душа» і «Сон князя Святослава», цикл поезії «Із

¹ Див. «Єднання братніх літератур», 36. статей за ред. О. І Білецького та ін., К., 1954. (Стаття Бонч-Бруєвича В. «Мое листування з Іваном Франком», стор. 37—58).

Ізмарагда», переклади творів Горація, Сервантеса, В. Гюґо, поему Чернишевського «Гімн Діві неба».

В журналі були вміщені відомості про організацію в Петербурзі «Союзу боротьби за визволення робітничого класу», про діяльність В. І. Ульянова (Леніна).

В 1895 році Ів. Франко з успіхом прочитав пробну лекцію у Львівському університеті на тему: «Наймичка» Т. Г. Шевченка». Але українські націоналісти і цісарська влада не допустили Ів. Франка до викладання в університеті.

Трудящі Галичини чотири рази висували кандидатуру Ів. Франка до державної ради — австрійського парламенту у Відні.

В одній з виборчих відозв писалося про Ів. Франка: «Він холопський син, вихований у чорній біді, на чорнім хлібі, на несолоненій капусті. Ціле життя своє боронив Іван Франко холопські справи...».

Ів. Франко брав активну участь у передвиборчій кампанії. Він об'їздив усю Наддністрянщину, часто виступав з промовами на зборах і в пресі. Але внаслідок виборчого шахрайства і урядового беззаконня він не був обраний до парламенту ні в 1895, ні по двох куріях в 1897, ні в 1898 роках.

В статті «Найновіші галицькі вибори» (1895 р.) Ів. Франко викриває виборче беззаконня і цим викликає ненависть польської шляхти.

В 1895 р. Ів. Франко з сім'єю перебрався на вулицю Глибоку, 7. (Будинок не зберігся). Тут він жив недовго. Вже в 1896 р. перебирається на вул. Крижова, 12 (тепер вул. Пушкіна, 14), де живе до 1902 р.

В 1898 р. відбулась знаменна подія в житті Ів. Франка — громадське відзначення його 25-річної літературної і громадсько-політичної діяльності.

В збірнику «Привіт д-ру Іванові Франкові в 25-літній ювілей його літературної діяльності» (1898 р.) взяли участь письменники Наддніпрянської України, зокрема Леся Українка, Карпенко-Карий та ін. Тільки буржуазно-націоналістична преса замовчала ювілей великого письменника.

На численні привітання Ів. Франко відповів промовою, в якій сказав про свої обов'язки перед народом:

«Яко син селянина, вигодуваний твердим мужицьким хлібом, я почував себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народові.

...Головну вагу клав я завсіди на здобування загально-людських прав, бо знав, що народ, здобуваючи собі загальнолюдські права, тим самим здобуває собі й національні права. І сам я в усій своїй діяльності бажав бути не поетом, не вченим, не публіцистом, а поперед усього ч о л о в і к о м. Мені закидували, що я розстрілюю свою діяльність, перескакую від одного заняття до іншого. Це було власне впливом мого бажання — бути чоловіком, освіченим чоловіком, не лишитися чужим у жаднім таким питанню, що складається на зміст людського життя. А пізнавши що-небудь, я бажав і всіх сил докладав довести й інших до того, щоб зацікавилися тим і розуміли це. Дехто звиняв мене тим, що важкі обставини життя, konieczність заробітку спонукували мене кидатися на різні поля. Але мені здається, що тут більше причинилася моя вдача, те гаряче бажання — обняти цілий круг людських інтересів»¹.

В цьому ж році Ів. Франко ввійшов до складу редакції новозаснованого журналу «Літературно-науковий вісник», який почало видавати Наукове товариство ім. Шевченка.

В 1899 р. він продовжує співробітничати в російській періодичній пресі (газета «Северний вестник» і журнал «Жизнь» — Петербург), публікує багато наукових і літературних праць.

З 1902 р. Ів. Франко з своєю сім'єю переходить у власний будинок по вул. Понінського, 4 (тепер вул. Ів. Франка, 152).

В цьому ж році в Росії виходить на російській мові його збірка оповідань «В поте лица» і окремими виданнями оповідання «Сам себе винуват», «Хороший заробіток», «На дне» в перекладі Лесі Українки.

В 1904 р. Ів. Франко подорожував по Італії, де знайомився з пам'ятками стародавнього мистецтва.

В 1905 р. Ів. Франко написав і видав свій визначний твір — поему «Мойсей», яка була його палким відгуком на революцію 1905 р. в Росії.

В цьому році по дорозі до Італії Ів. Франка відвідав М. Коцюбинський.

В рефераті «Іван Франко» (1908 р.) М. Коцюбинський писав про те враження, яке справила на нього поема

¹ Іван Франко, Твори, т. I, стор. 31.

«Мойсей»: «Не можу забути одного образу, який врізавсь мені у пам'ять. Це було два роки назад, коли я востаннє бачився з ним. В своїй убогій хаті сидів він за столом бо-сий і плів рибацькі сіті, як бідний апостол. Плів сіті і пи-сав поему «Мойсей». Не знаю, чи попалася риба в його сіті, але душу мою він полонив своєю поемою».

На запрошення Ів. Франко не раз виїжджав читати поему «Мойсей» в різні місця Галичини.

В 1906 р. Рада Харківського університету на відзна-чення 50-річчя з дня народження Ів. Франка і його вели-ких заслуг перед українською і російською літературами присудила йому ступінь доктора російської словесності без іспиту і подання дисертації.

В 1907 р. прогресивні вчені Російської Академії наук О. Шахматов, Ф. Корш та інші висунули кандидатуру Ів. Франка в ординарні академіки. Але обрання Ів. Франка в Академію не відбулося.

В 1908 р. у Ів. Франка з'являються перші ознаки хво-роби рук, що привела до корчів пальців. Друзі Ів. Фран-ка допомагають йому поїхати на лікування в Ліпик (Юго-славія). Він виїжджає, але скоро син Ів. Франка Тарас привозить тяжко хворого батька додому.

В 1909 р. він лікується на березі Адріатичного моря (Ловрань) і в Одесі. В 1912 р. стан здоров'я письменника настільки покращав, що Ів. Франко міг з Одеси, де він лікувався, власноручно писати дітям листи у Львів.

В 1913 р. у Львові відбулось святкування 40-річного ювілею літературної, наукової і громадської діяльності Ів. Франка.

Студенти вручили Франкові срібний вінок.

В цей рік готується збірник «Привіт Ів. Франкові в 40-ліття його письменницької праці (1874—1914)», в яко-му взяли участь 40 українських, російських та іноземних учених і письменників, серед них М. Горький, В. Королен-ко, О. Шахматов, Л. Українка, Бодуен-де-Куртене, Єнзен (Стокгольм) та ін.

В зв'язку з умовами воєнного часу збірник вийшов з друку в 1916 р.

В передмові до збірника поезій «Із літ моєї молодості» (1874—1878 рр.), який вийшов в 1914 р., Ів. Франко, під-биваючи підсумки 40-річної літературної діяльності, пи-сав: «...скрізь і завжди у мене була одна провідна думка — служити інтересам мого рідного народу та за-

гальнолюдським поступовим гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям я, здається, не спроневірився досі ніколи і не спроневірюся, доки мого життя»¹.

28 травня (за новим стилем) 1916 р., о 4-й годині дня, у Львові, в будинку по вул. Понінського, 4, Іван Якович Франко помер.

31 травня десятки тисяч трудящих Львова проводжали в останню путь на Личаківське кладовище великого Каменяря.

В 1926 р. останки Ів. Франка урочисто перенесли на інше місце на цьому ж кладовищі, а в 1933 р. на його могилі було споруджено монументальний пам'ятник — гранітний Каменярь з високо піднятим молотом в руках. Кошти на цей пам'ятник частково були зібрані серед трудящих Західної України. Частину коштів на пам'ятник виділив уряд Української РСР в зв'язку з відзначенням 10-х роковин з дня смерті Івана Франка.

* *
*

В роки Радянської влади, у Львові, в будинку, де помер письменник, 10 жовтня 1940 р. було відкрито літературно-меморіальний музей Івана Франка. Тепер ця вулиця носить ім'я Івана Франка.

На широкій експозиції музею можна докладно ознайомитися з життям і творчістю Ів. Франка.

27 серпня 1949 р., в 93 роковини з дня народження Ів. Франка, у Львові урочисто відкрито пам'ятник-погруддя письменникові у дворі меморіального музею.

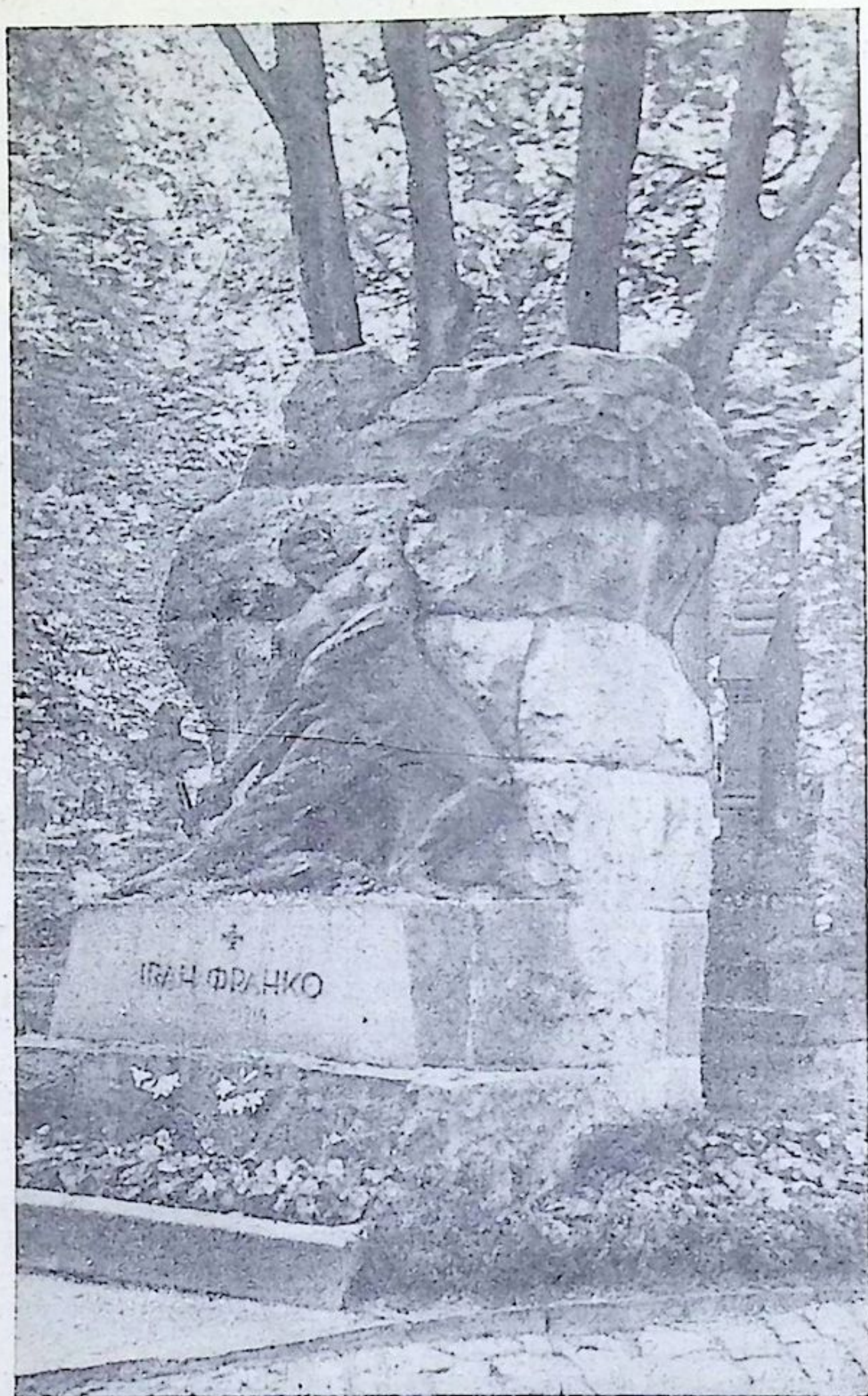
В сторіччя з дня народження Ів. Франка перед університетом, який носить його ім'я, відбулося закладення пам'ятника-погруддя.

Тепер на Україні багато установ, навчальних закладів, шкіл, бібліотек, театрів, клубів, колгоспів, вулиць носять ім'я Івана Франка.

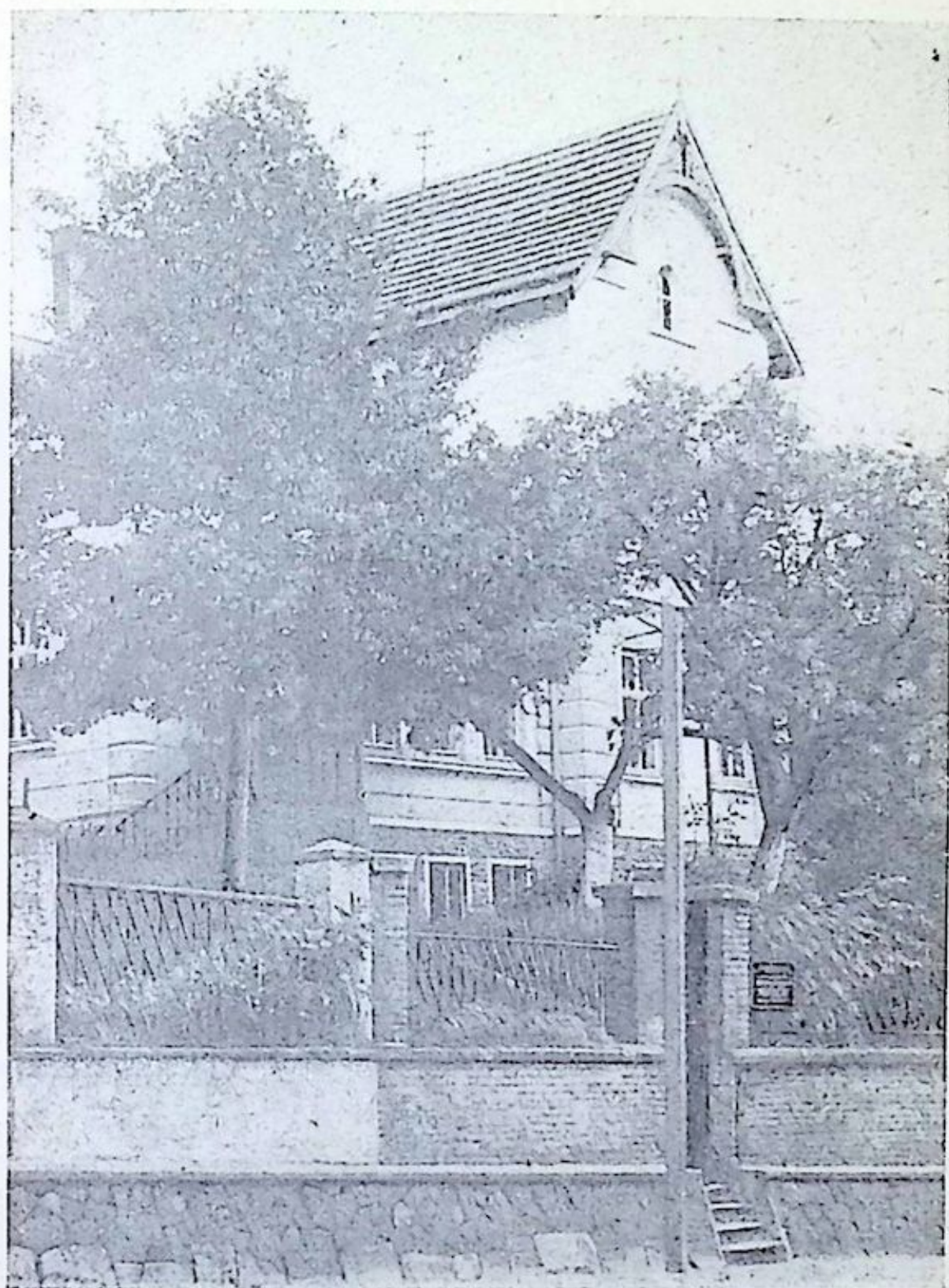
Докладно ознайомитися з Львовом можна по довіднику «Львів», що вийшов у 1955 р.

Відносно організації екскурсій по франківських місцях Львова, а також по історичних і визначних місцях міста

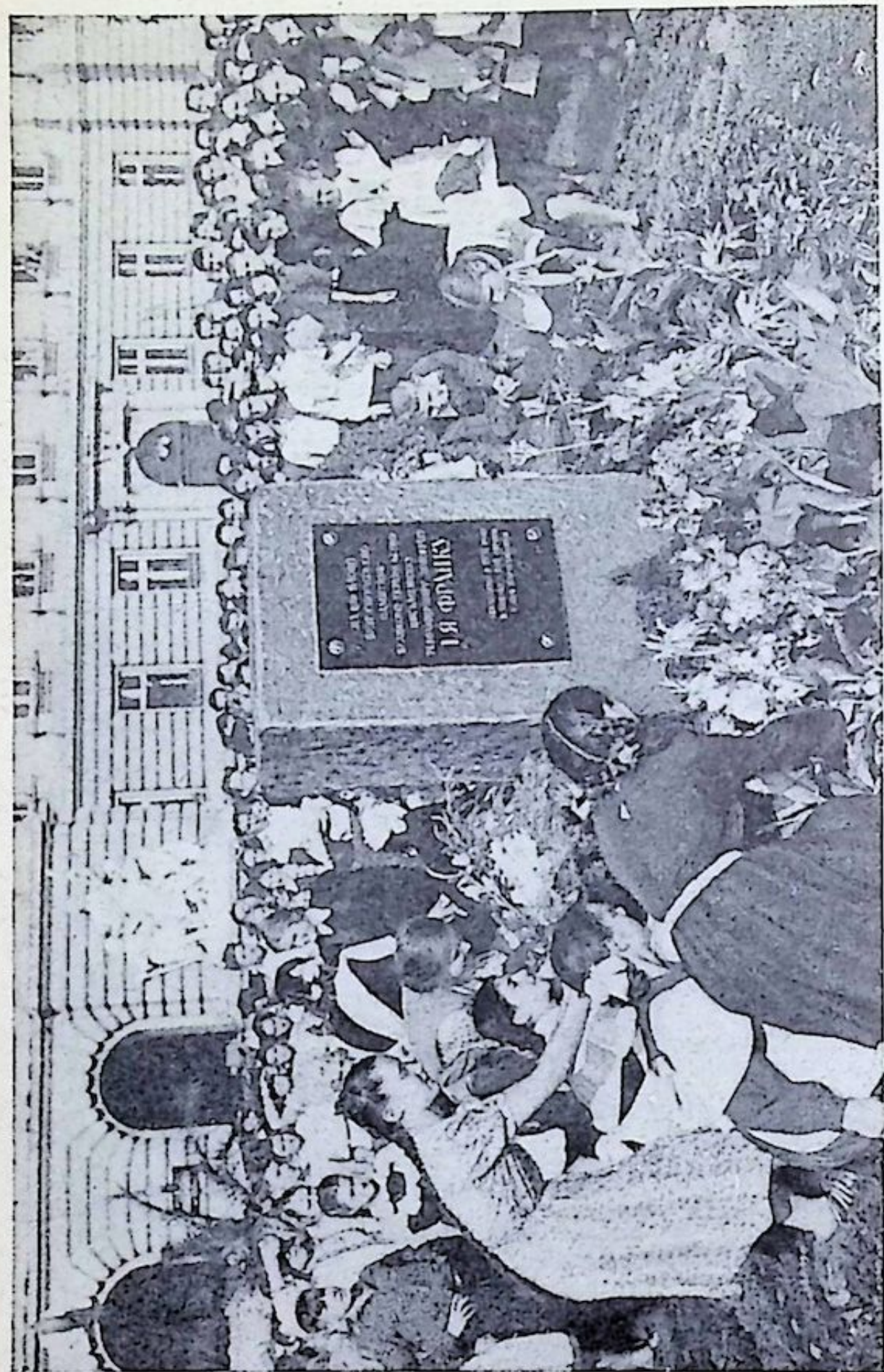
¹ Іван Франко, Твори, т. XI, стор. 546.

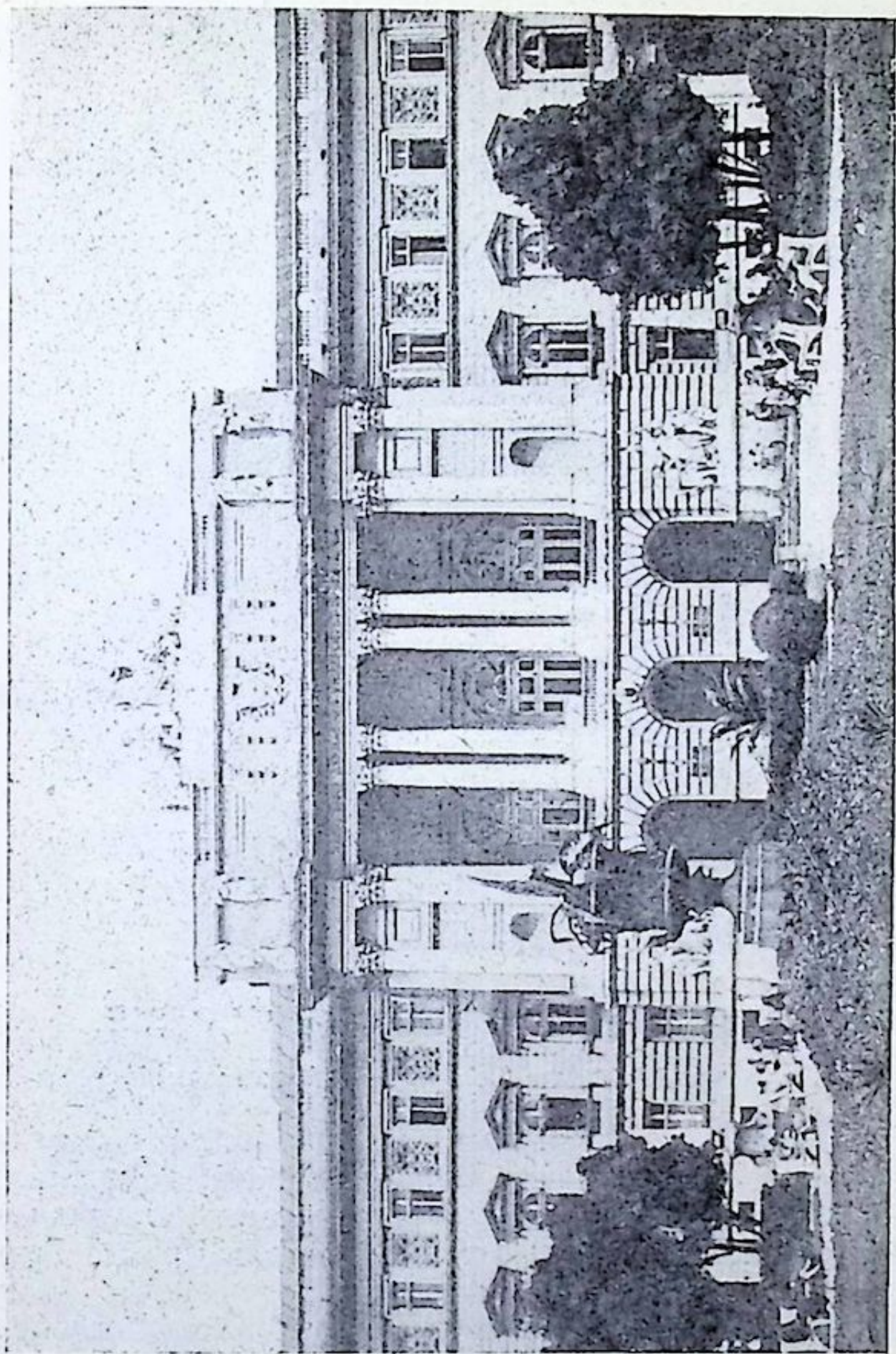
Львів. Личаківське кладовище. Надмогильний пам'ятник
Івану Франку.

Львів. Літературно-меморіальний музей Івана Франка.

Львів. Місце закладки пам'ятника Івану Франку перед університетом ім. І. Я. Франка
в сторіччя з дня його народження.

Львів. Університет ім. Івана Франка.

слід звертатися до обласної дитячої екскурсійно-туристської станції (вул. Ів. Франка, 156). При станції працює постійнодіюча екскурсійно-туристська база, яка обслуговує екскурсантів.

ЛОЛИН

Вперше Ів. Франко в с. Лолині, Долинського (кол. Вигодського) району, Станіславської області, був під час своєї далекої мандрівки влітку 1874 р. після закінчення VII класу Дрогобицької гімназії.

Тут він познайомився з сестрою товариша по гімназії, дочкою священика Ольгою Рошкевич, яка залишила глибокий слід у душі письменника.

Ів. Франко змалював її в оповіданні «На дні» (образ Гані), присвятив їй багато віршів, листувався з нею до 1880 р.

Будучи студентом Львівського університету, Ів. Франко в червні 1876 року деякий час жив у Лолині, в Рошкевичів.

В Лолині він написав оповідання «Вугляр», «Два приятелі» і «Лесишина челядь». Останні два оповідання були надруковані в 1876 р. в альманасі «Дністрянка», яке видавало студентське товариство «Академический кружок». Оповідання звернули на себе увагу читачів.

В Лолині Ів. Франко був також у березні 1880 р. по дорозі в с. Нижній Березів, Коломийського повіту (тепер Яблунівського району).

КОЛОМИЯ — СЕЛО НИЖНІЙ БЕРЕЗІВ,

Яблунівського району (кол. Коломийського повіту)

В зв'язку з матеріальними нестатками і поганим станом здоров'я Ів. Франко 1 березня 1880 р. виїжджає з Львова в с. Нижній Березів, через Коломию. Тут він мав відпочити й підготувати народного вчителя Кирила Геника до іспиту зрілості.

В Коломиї Ів. Франко зустрівся з Ольгою Рошкевич. По дорозі з Коломиї до Березова, в Яблуневі, 4 березня 1880 р. Ів. Франка разом з Геником, що виїхав зустрічати його, було арештовано в зв'язку з процесом селян, обвинувачених у виступі проти цісарської влади в Косові.

В Коломийській в'язниці Ів. Франко перебував з 4 березня до 3 червня 1880 р. Спочатку він сидів у приміщенні тодішньої ратуші (тепер медучилище по вул. Горького, 1), а потім був переведений у в'язницю при окружному суді (цей будинок не зберігся).

Після тримісячного слідства Ів. Франка і його товаришів випустили. Франка, як неналежного до Коломийського повіту, по етапу відправили в с. Нагуєвичі. Ів. Франко писав: «Цей транспорт по поліцейських арештах в Коломії, Станіславові, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжчих моментів в моїм життє. Вже до Дрогобича я приїхав з сильною гарячкою. Тут впаковано мене в яму, описану в моїй новелі «На дні», а відти ще того самого дня (через протекцію) послано пішки з поліціантом до Нагуєвич. По дорозі нас заскочив дощ і промочив до нитки. Я дістав сильну лихорадку, прожив тиждень дома в дуже прикрих обставинах, вернув до Коломії, щоб удалися до Геника...»¹.

В Коломії, ждучи паспорта, Ів. Франко прожив тиждень у готелі і написав повість «На дні», яку на останні гроші вислав до Львова. Потім жив три дні трьома центами, знайденими над Прутом у піску. Врятував його від голодної смерті приятель Геника. Ів. Франко знову повертається до Дрогобича, бере паспорт і їде до Коломії. Звідси пішки пішов до Березова і в гостиннім домі Геника прожив кілька тижнів, але «Староста коломийський дізнався про мій побут і наказав жандармам приставити мене до Коломії, а що у мене не було грошей на підводу, то жандарм, ще хворого, в літню спеку погнав мене туди пішком. Тяжка це була дорога, після котрої мені на обох ногах повідпадали нігті на пальцях. Староста дуже озлився, побачивши у мене паспорт, але мусив пустити мене на волю, а тільки написав до намісництва до Львова просьбу, щоби заборонило мені побут в Коломийському повіті, і намісництво це вчинило»².

Ів. Франко змушений був повернутися до Нагуєвичів.

В Коломийській в'язниці Ів. Франко записав багато народних пісень, приказок і написав відомий вірш «Вічний революціонер» («Гімн»). З цим віршем вперше в українській поезії з'явилося слово революціонер.

¹ Іван Франко, Твори, т. I, стор. 17.

² Там же, стор. 18.

Вірш, покладений на музику М. В. Лисенком, набув великої популярності.

В Коломиї Ів. Франко був знову в лютому 1891 р. і брав участь у першому народному вічі. В цьому місті в 1912 р. він читав поему «Мойсей».

В Коломиї екскурсантам треба ознайомитися з музеєм народного мистецтва «Гуцульщина». В Коломиї знаходиться обласна дитяча екскурсійно-туристська станція (вул. Кірова, 45). Тут можна одержати консультацію щодо організації екскурсій та походів по області.

КРИВОРІВНЯ

Село Криворівня, Жаб'ївського району, Станіславської області, розташоване на мальовничих схилах Карпатських гір і в долині річки Чорний Черемош.

В Криворівню Ів. Франко їздив відпочивати з 1901 р. майже кожного літа, аж до 1914 р. Ів. Франко жив у селянина Миколи Мітчука, а згодом у хаті селянина Василя Якибюка, яка збереглася і досі.

До Криворівні Ів. Франко їздив відпочивати в с. Довгопілля, Жаб'ївського району.

В Криворівні він зустрічався з М. Коцюбинським, який повертався з о. Капрі, де гостював у М. Горького. Тут М. Коцюбинський працював над повістю з життя гуцулів «Тіні забутих предків».

У Криворівні і в Буркуті Ів. Франко зустрічався також з Лесею Українкою. В статті «Леся Українка» (1898 р.) він писав: «Від часу Шевченкового «Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова»¹.

В Криворівні відпочивали Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Кобринська, етнограф Володимир Гнатюк, художник Іван Труш та інші.

В 1902 р. у Криворівні Ів. Франко написав оповідання «У кузні», яке закінчується знаменними словами:

«На дні моїх споминів і досі горить той маленький, але міцний огонь. У ньому пролизуються сині, червоні та золотобілі промені, жевріє, мов розтоплене вугля, і яриться в його глибині щось інше більше, проміняєте, від-

¹ І в а н Ф р а н к о, Твори, т. XVII, стор. 247.

ки раз по разу сарахкотять гількасті зиндри. Се огонь у кузні мого батька. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя. І що він не погас і досі»¹.

В Криворівні в 1953 р. у колишній хаті Василя Якибюка відкрито літературно-меморіальний музей Івана Франка. Ще раніше (1952 р.) біля хати встановлено погруддя Івана Франка. Тут же знаходиться своєрідний пам'ятник Ів. Франкові — гранітна плита.

На Станіславщині Ів. Франко бував у Кутах, Косові, Снятині, Заболотові, Станіславі, в с. Підгірки, Калуського району, в с. Вовчківцях, Заболотівського району, в с. Голови, Жаб'ївського району.

Перебування Ів. Франка в с. Вовчківцях у селянина Грицька Запарнюка описує Василь Стефаник у своїй новелі «Дід Гриць».

В с. Голови Ів. Франко жив у сільського вчителя Гарматія. З ним він організував сільську бібліотеку. Тепер у колишній кімнаті Івана Франка вчать учні Головинської школи. Тут було встановлено погруддя письменника, яке зараз знаходиться в приміщенні сільської Ради.

Під час походів та екскурсій по місцях життя й діяльності Ів. Франка на Станіславщині треба відвідати обласний краєзнавчий музей в м. Станіславі.

КИЇВ

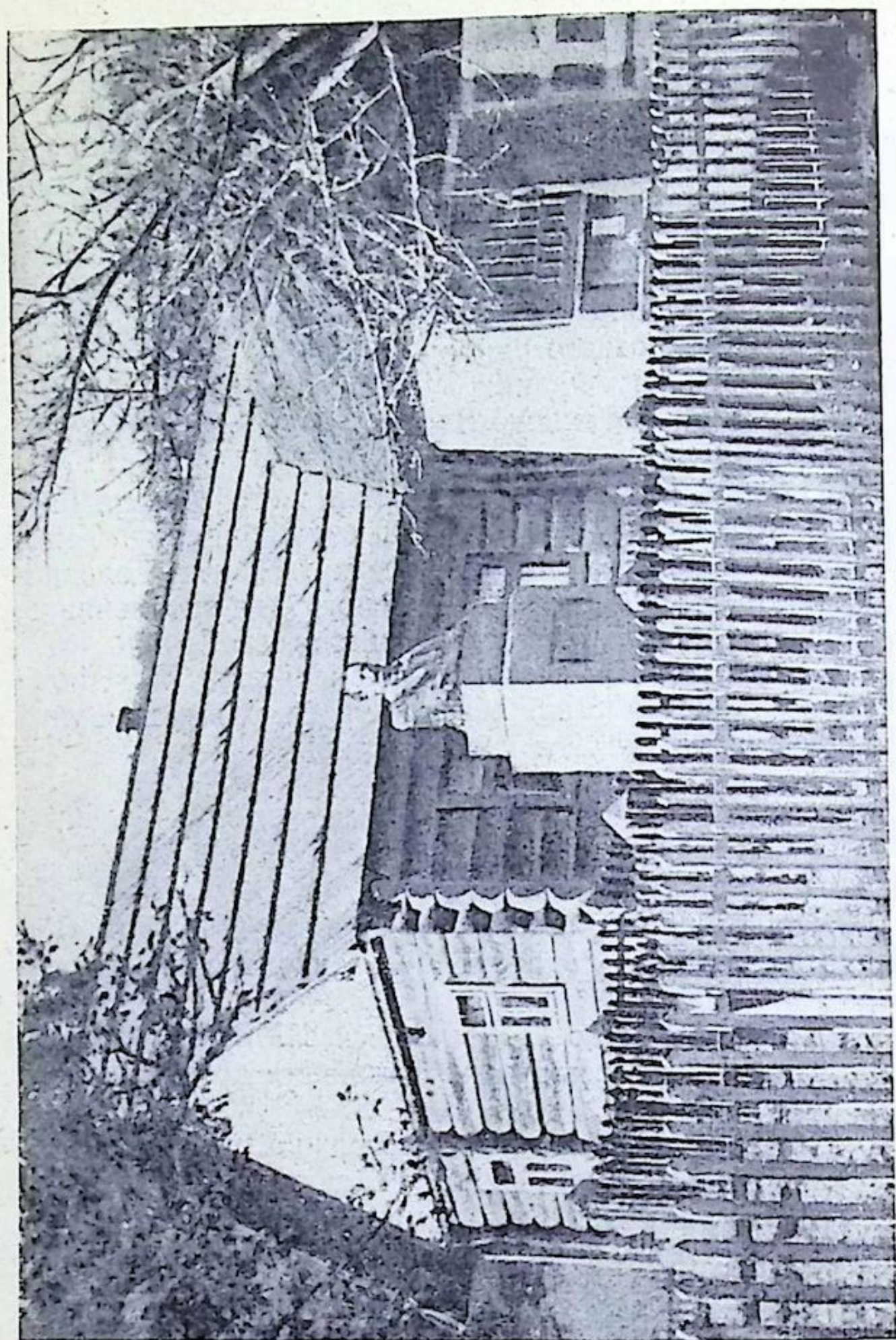
У Києві Ів. Франко вперше був у березні 1885 р. «Головна користь з тої подорожі була та, що я пізнав людей...»².

В Києві Ів. Франко познайомився з М. В. Лисенком. Між ними встановилась творча й особиста дружба на все життя.

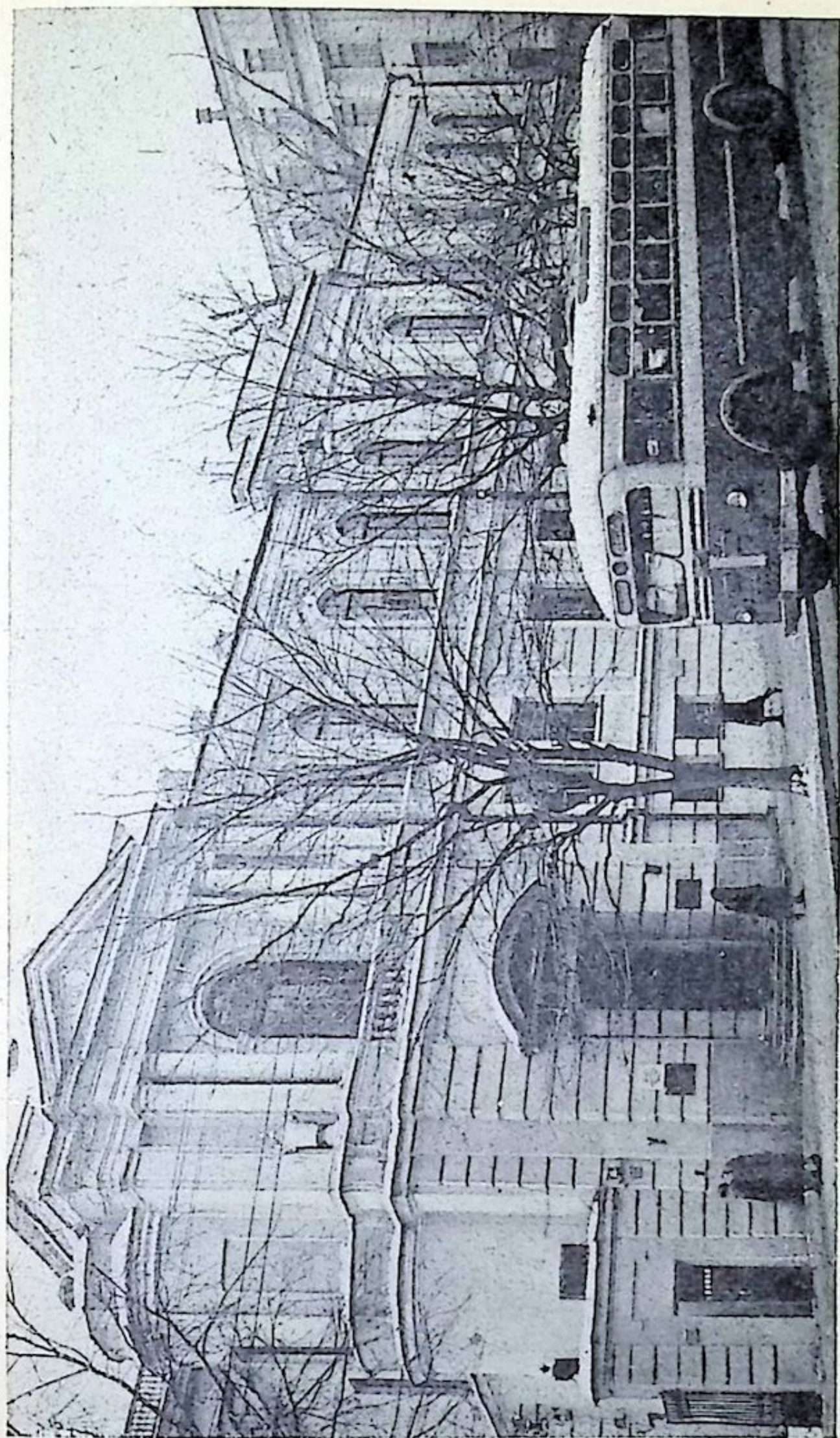
Весною 1886 р. Ів. Франко приїжджав удруге до Києва. Тут він жив на вул. Леніна, 11, де тепер приміщення середньої школи № 92 ім. Івана Франка, і в будинку № 4-а по Нестерівському провулку. Мешкав Ів. Франко і в студента медичного факультету університету Сергія

¹ Іван Франко, Твори, т. IV, стор. 197.

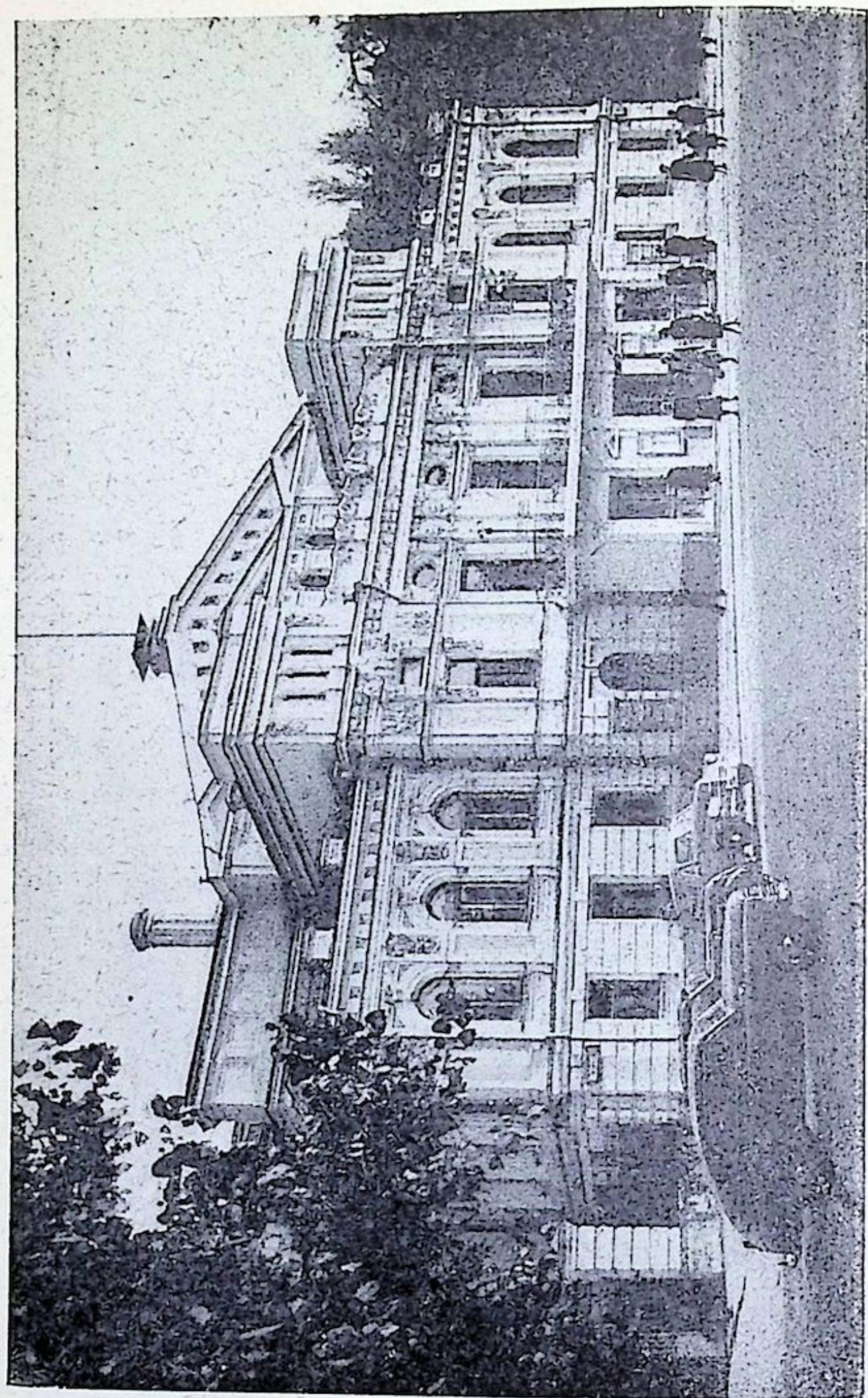
² Іван Франко, Твори, т. I, стор. 19.

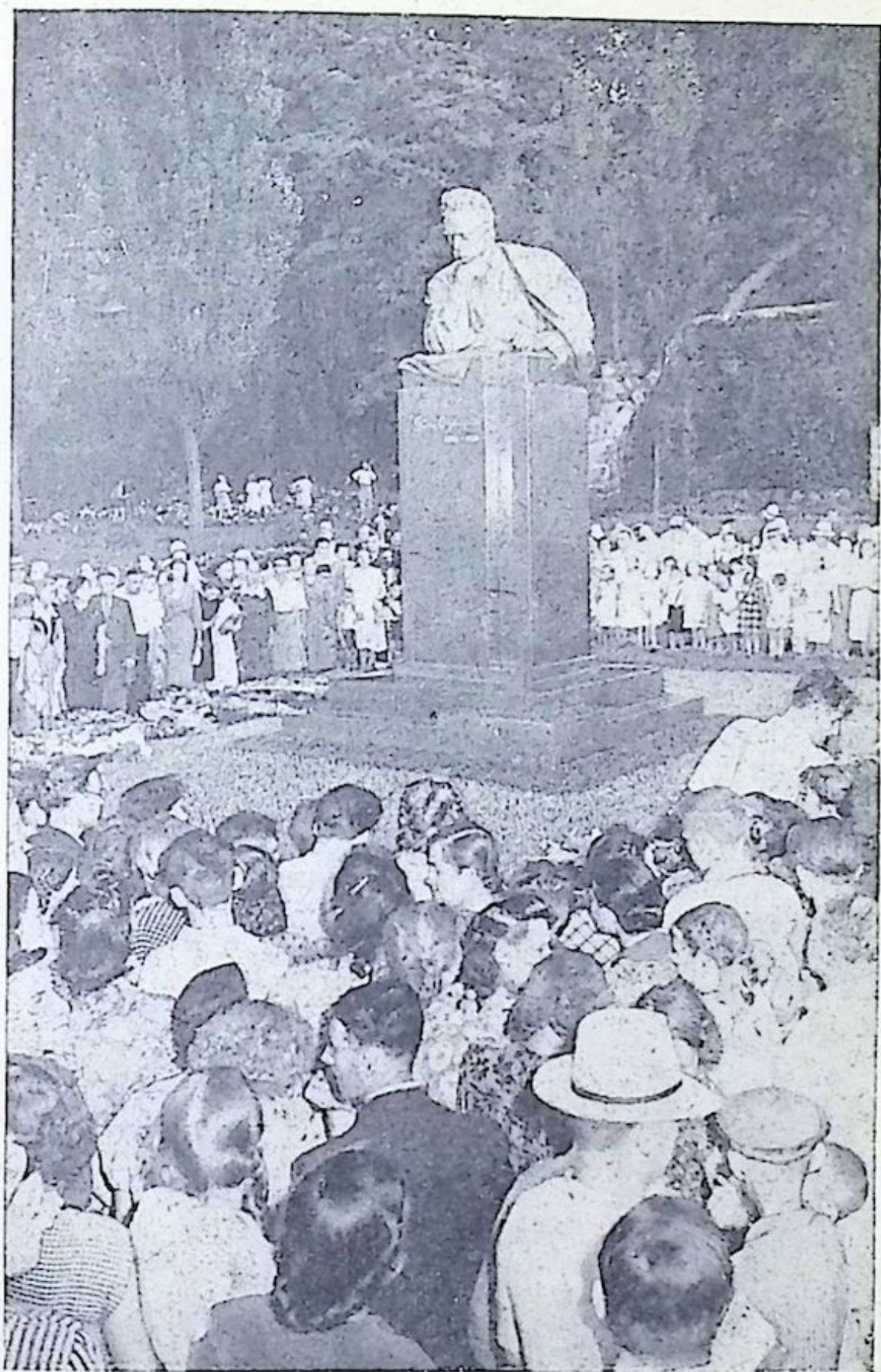
Село Криворівня. Літературно-меморіальний музей Івана Франка.

Київ. Середня школа № 92 ім. Івана Франка на вул. Леніна, № 11.

Київ. Театр ім. Івана Франка.

Київ. Біля пам'ятника Івану Франку в день його відкриття.

Киричинського у будинку по Олександрівській вулиці, де тепер Республіканська філармонія (вул. Кірова, 16).

Як перший, так і другий раз Ів. Франко приїжджав до Києва нелегально. Прізвище студента, в якого він жив, було занесено до списку неблагонадійних.

В Києві була видана збірка поезій Ів. Франка «В поті чола».

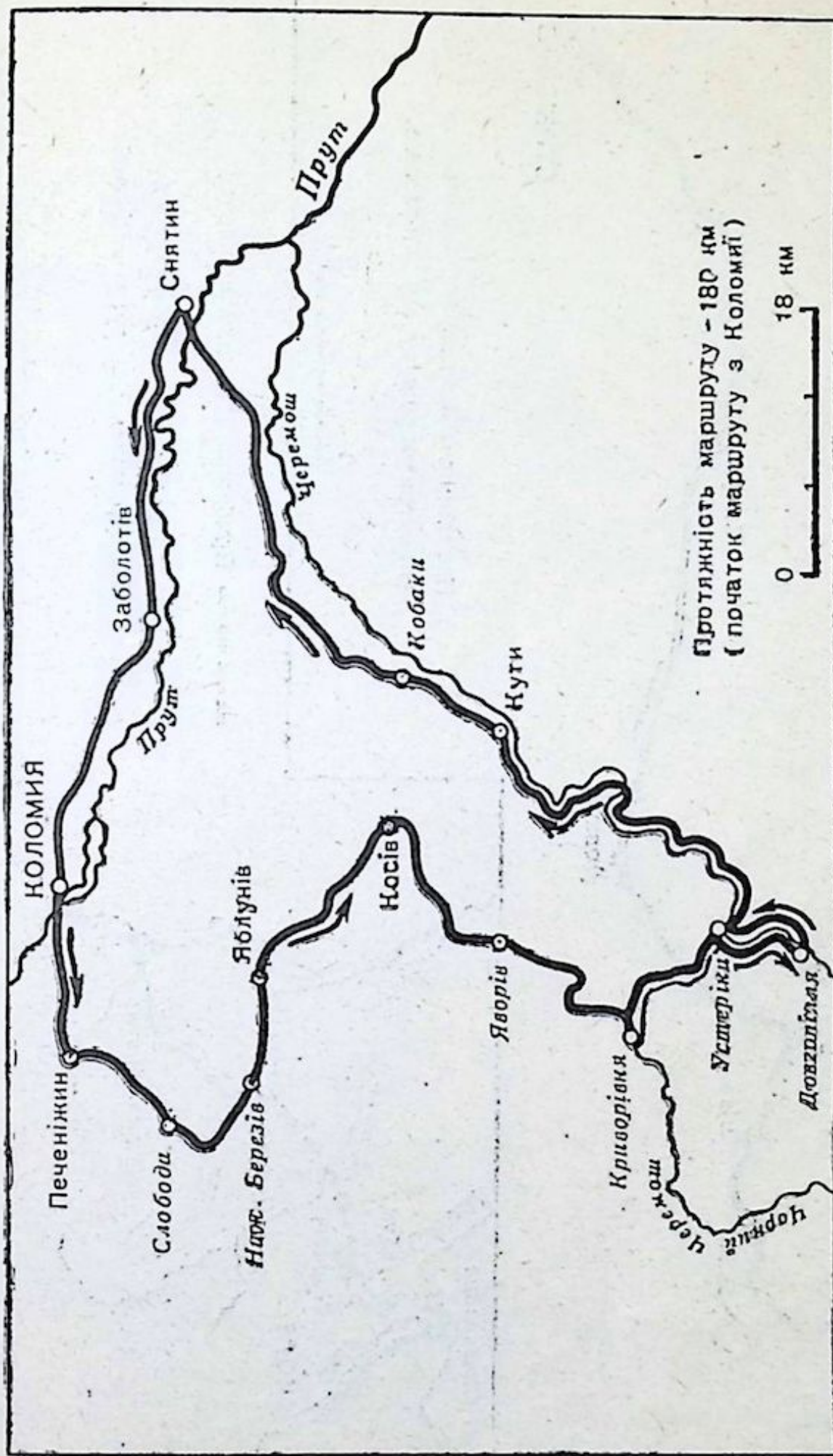
Третій раз у Києві Ів. Франко був у 1909 р., повертаючись з Одеси, де він лікувався. Тут, у театрі Садовського, він дивився свою драму «Украдене щастя».

В Києві ім'я Ів. Франка носить Державний орден Леніна академічний український театр, площа перед театром і одна з вулиць міста. На площі перед театром 28 серпня 1956 р. в урочистій обстановці відкрито пам'ятник-погруддя великому Каменяреві.

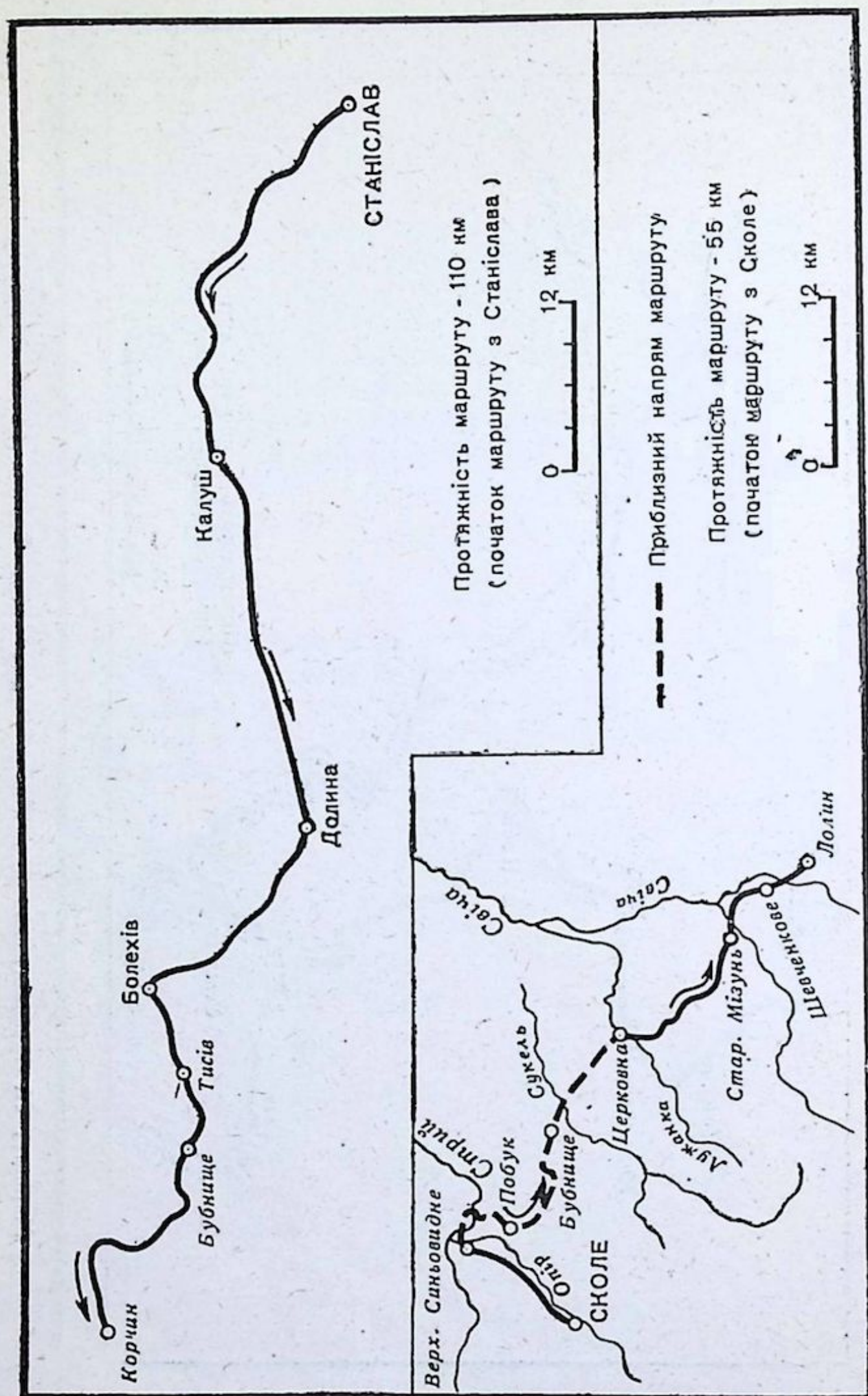
* *
*

Живучи в Галичині, Ів. Франко неодноразово намагався побувати в Москві й Петербурзі, щоб познайомитися з передовими людьми Росії. Але відсутність коштів, переслідування з боку царського уряду не дали можливості Ів. Франкові здійснити свій намір.

Твори і статті Ів. Франка друкувалися в багатьох російських журналах, його ім'я стало широко відоме російським читачам після перекладу на російську мову збірки «В поте лица» (1902 р.).

Маршрут № 1 походу по місцях перебування Івана Франка на Станіславщині.

Маршрут № 2 походу по місцях перебування Івана Франка на Станіславщині.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	3
Село Івана Франка — Ясениця-Сільна	5
Дрогобич—Борислав	10
Львів	17
Лопин	32
Коломия — село Нижній Березів	32
Криворівня	34
Київ	35
Маршрут № 1	41
Маршрут № 2	42

Редактор *І. І. Бас*
Техредактор *О. Г. Калашнікова* Коректор *Т. А. Прожогіна*

МП УССР. В. И. Шпортюк. По франковским местам (в помощь
руководителям экскурсий и походов).
(На украинском языке).

Здано до набору 20/II-1957 р. Підписано до друку 1/VII-1957 р. Па-
пір 84 × 108¹/₃₂. Друк. арк. 1,375, умовн. арк. 2,255, видавн. арк. 2,16
Тираж 10.000.

Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа».
Київ, Ново-Павлівська, 2. Видавн. № 8873.

Зам. № 324. Львівська книжкова друкарня
Головвидаву Міністерства культури УРСР, Львів, Пекарська, 11.

Бесплатно.

372785

156